

Uppsats på grundnivå

Independent degree project – first cycle

Litteraturvetenskap B 7,5 hp

Berättelsen i berättelsen:

berättarteknikens effekter i Svindlande Höjder och Frankenstein

Osman Deniz Yücel

Litteraturvetenskap B

Mittuniversitetet

MID SWEDEN UNIVERSITY

Campus Härnösand Universitetsbacken 1, SE-871 88. Campus Sundsvall Holmgatan 10, SE-851 70 Sundsvall.

Campus Östersund Kunskapens väg 8, SE-831 25 Östersund.

Phone: +46 (0)771 97 50 00, Fax: +46 (0)771 97 50 01.

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
2. Presentation av berättartekniken	3
3. Analys av berättartekniken i <i>Svindlande höjder och Frankenstein</i>	5
4. Sammanfattning	8
5. Källförteckning	9

1. Inledning

Det finns ett antal berättartekniker som författare använder i sina romaner. I den här uppsatsen kommer fokus att ligga på en specifik sådan som kan benämnas berättelse i berättelse-teknik. Läsaren får en annan bild av karaktärerna i romanerna genom denna berättarteknik jämfört med andra berättartekniker som kan arbeta med begränsningar gällande information om karaktärernas tankar och känslor. Hur berättartekniken påverkar läsarens tolkning av karaktärerna kommer att visas i denna uppsats.

I denna uppsats kommer först berättartekniken att presenteras. De problemområden som kommer att stå i fokus är vad denna berättarteknik består i, hur berättelser i romaner berättas genom denna berättarteknik och vad den ger för effekt. Efter presentationen av berättartekniken kommer den att kopplas till två romaner som kommer att analyseras för att visa vad för funktion denna berättarteknik ger i just dessa två romaner. De två romanerna som kommer att analyseras är Mary Shelleys *Frankenstein* från 1818 och Emily Brontés *Svindlande Höjder* (*Wuthering Heights*) från 1847 som båda använder sig av denna berättarteknik för att berätta handlingen i romanerna.

2. Presentation av berättartekniken

Berättelse i berättelse-tekniken är en berättarteknik som många författare använder sig av i romaner. Det är en intressant berättarteknik som kan leda till att läsare kan uppfatta karaktärerna i de romaner de läser på annorlunda sätt.

Lars-Åke Skalin beskriver i kapitlet ”Narratologi – studiet av berättandets principer” i Staffan Bergstens bok *Litteraturvetenskap - en inledning* 2002 hur tekniken fungerar. Skalin jämför en berättelse som bara berättas av en berättare med en berättelse som berättas av flera berättare som är karaktärer i berättelserna.¹ I vissa romaner berättas en berättelse utifrån endast en berättares begränsade perspektiv. En berättare som kan berätta en handling på flera olika sätt genom att berätta i jag-form eller i tredje-persons form. Här finns det bara en berättare som för handlingen framåt och det är utifrån denna enda berättares perspektiv man får följa handlingen som läsare. Detta leder till att läsare får begränsningar gällande förståelsen av karaktärernas tankar och känslor eftersom berättaren berättar sin egen version av handlingen. Det är utifrån en begränsad synvinkel man läser romanen som läsare, och på

¹ Lars-Åke Skalin, ”Narratologi – studiet av berättandets principer”, i Staffan Bergsten (red.), *Litteraturvetenskap – en inledning*, 2 uppl., Studentlitteratur 2002, s. 183.

grund av denna begränsning blir romanens berättare subjektiv när han/hon berättar berättelsen. Det är utifrån den enda berättarens tolkning läsaren får åsikter om karaktärerna.

Den andra berättartekniken handlar om att en berättare övertar berättandet i en berättelse och den är strukturerad så att det sker ett skifte mellan jagberättare där första jagberättaren berättar historien i en bok som sedan överlämnar berättarrollen vidare till en annan karaktär i boken som berättar vidare om bokens handling i jag-form. Här finns det inte bara en berättare, utan flera som för handlingen vidare i en berättelse för att skapa en effekt hos läsarna när de läser romanerna. Olika karaktärer berättar handlingen för läsaren och som läsare uppfattar man romanens karaktärer utifrån flera synvinklar, jämfört med om det bara finns en berättare. Eftersom det finns flera berättare blir effekten hos läsaren på grund av att han eller hon uppfattar flera olika synvinklar utifrån olika karaktärer i romanen, vilket kan göra romanen mer objektiv för läsaren.

Inom narratologin skiljer man mellan berättare/berättarröst, det vill säga vem som har ordet – och fokalisator: vem ser, upplever och så vidare. Därför är det bra att redan från början notera dessa två sätt att berätta eftersom fokus i denna uppsats kommer att ligga på själva berättarinstansen.

Berättelse i berättelse-tekniken framhäver karaktärernas personligheter, vilket gör det enklare för läsarna att få en åsikt om dem. Denna berättarteknik kan ge stöd åt tolkningar av karaktärerna i romanen. Med denna berättarteknik blir karaktärernas tankar och känslor mer trovärdiga för läsaren jämfört med bara en berättare.

Om man jämför med bara en berättare i en berättelse får man då bara begränsad ingång till olika karaktärers tankar och känslor. Romanen blir i detta fall mer subjektivt begränsad vad gäller tillgången till information rörande karaktärers tankar, vilket gör romanen mindre öppen för tolkningar.

Dessa möjligheter med berättelse i berättelse-tekniken kan ge en större öppenhet för läsares tolkningar och åsikter om karaktärer och visa en större bredd gällande karaktärers personligheter. Det blir i detta fall mer intressant att dra slutsatser eftersom flera olika berättare i en roman kan leda till att läsaren får fler ingångar till karaktärers tankar och känslor och kan dra flera slutsatser om karaktärer i romaner. Det är genom analyser av karaktärerna i de två romanerna *Frankenstein* och *Svindlande höjder* som jag kommer att visa vilken stor effekt berättelse i berättelse-tekniken har för läsares tolkning av karaktärerna. Romaner kan vara öppna för flera olika berättare, och läsaren får då en chans till att tolka karaktärer på ett tydligare sätt och dra slutsatser utifrån vad karaktärerna själva säger. När romaner är mer öppna för flera berättare kan effekten bli att romaner blir mer trovärdiga för sina läsare

eftersom det är karaktärerna själva som förmedlar sina känslor och tankar för läsarna vilket gör att läsaren kan tro på karaktärernas tolkningar mer än då det rör sig om bara en berättare.

Detta var en kort summering av berättelse i berättelse-tekniken. Här togs det upp hur den är strukturerad genom att det finns flera berättare i en berättelse som oftast består av karaktärerna i berättelserna. De för handlingarna framåt i romanerna, vilket gör att läsarna får en större bredd vad gäller att tolka romanerna och dess karaktärer och romanerna kan bli mer trovärdiga. Det kan således vara en fördel med att flera karaktärer för handlingen framåt eftersom bara en berättare leder till att tolkningen av karaktärerna blir begränsad till bara en synvinkel och inte flera.

3. Analys av berättartekniken i *Svindlande höjder* och *Frankenstein*

Svindlande höjder och *Frankenstein* är två romaner som kom ut under samma århundrade. De anses vara några av de bästa romanerna genom tiderna och en av orsakerna till detta ligger i deras berättartekniker. De är båda konstruerade på likadana sätt och använder sig av berättelse i berättelse-tekniken. Nedan kommer deras berättarteknik att analyseras.

Svindlande Höjder är en roman som är skriven av Emily Brontë under 1847. Den handlar om barnet Heathcliff som kommer som liten till familjen Earnshaw på godset Wuthering Heights. Pojken får inte samma rättigheter som de två övriga barnen i familjen eftersom han är inte adopterad. Han är älskad av sin fosterfar och fostersyster Catherine, men avskydd av sin fosterbror. När fosterfadern plötsligt dör övertas godset av hans biologiska son. När han övertar godset vill han först förstöra Heathcliffs liv, vilket leder till att Heathcliffs liv försvåras. Men fosterdottern älskar fortfarande Heathcliff, vilket leder till att de blir oskiljaktiga. Men sedan sker det ofattbara då Heathcliff och Catherine börjar gå bort från varandra då Catherine blir biten av en hund och börjar bo i sin grannes gods och blir kvar där under fem veckor. Där förändras Catherine eftersom hon uppfostras på ett annorlunda sätt jämfört med i Wuthering Heights.. När Heathcliff inser att Catherine tänker gifta sig med Edgar som är ägaren till granngodset lämnar han det som under alla år varit hans hem. Flera år senare och sex månader efter Cathrines bröllop återvänder han men då är allting försent eftersom Catherine har gift sig. Detta leder till att Heathcliff vill hämnas på Catherine för att hon har lämnat honom.

Mats Lönnerblad har beskrivit huvudpersonerna Heathcliffs och Catherines personligheter på följande sätt: ”Vad boken handlar om hur andra drabbas av bokens ”antihjältar” Cathrine och

Heathcliffs våldsamma och omtumlande kärlekshistoria, där deras själviska krav på varandra, utan några som helst avkall får förödande konsekvenser för alla inblandade”.²

Svindlande höjder (1847) har en intressant berättarteknik som har liknande egenskaper med Mary Shelleys roman *Frankenstein* (1818). Den gemensamma egenskapen är att båda romanerna har fler än en jag-berättare som berättar handlingen i boken. I *Svindlande höjder* är det Mr. Lockwood, Ellen (Nelly) Dean och Isabella Linton som är berättarna i boken. Det är de som för handlingen framåt i romanen och det är utifrån deras tolkningar läsaren ska få en insikt om karaktärernas personligheter. Det sker ett skifte mellan jag-berättare i romanen där första jag-berättaren berättar historien och sedan överlämnar berättarrollen vidare till en annan karaktär i boken som berättar vidare om bokens handling. En modell för vilka berättarna är samt i vilken ordning de berättar historien i *Svindlande höjder* ser ut på detta sätt: Mr. Lockwood → Nelly Dean → Isabella Linton → Nelly Dean → Mr. Lockwood. Mr. Lockwood är den som börjar och avslutar historien i boken medan Nelly Dean är den som berättar handlingen under bokens mitt, och som sedan överlämnar berättarrollen en kort stund till Isabella Linton som berättar om ett brev hon har skrivit till sin bror Edgar Linton som sedan överlämnar återigen berättarrollen till Nelly Dean.

Anledningen till varför berättarrollen är konstruerad på detta sätt genom skiften mellan de olika jag-berättarna i boken har flera orsaker. En av orsakerna är att författaren, genom att göra skiften mellan jag-berättare i boken vill skapa trovärdighet för läsaren. Eftersom Nelly Dean är den andra berättaren i boken och hon skapar trovärdighet för läsaren på grund av att hon har arbetat som hushållerska i *Wuthering Heights* samt i *Thrushcross Grange* för både familjerna Earnshaw och Linton vilket visar henne som en trovärdig berättare genom att hon ingår i handlingen. Brontë skapar en trovärdighet för läsaren eftersom hon genom att strukturera sin roman på detta sätt visar för läsaren de olika karaktärernas personligheter och synvinklar för att läsaren ska kunna bilda sina åsikter om karaktärerna.

Hade det bara varit en berättare som hade berättat romanen hade detta lett till att läsaren bara skulle bildat sig sina åsikter utifrån en synvinkel, vilket kunde göra romanen mer ensidig och inte så mångsidig som när olika tankar och känslor förs fram.

Brontë visar i sin roman upp objektivitet genom att visa olika berättares (karaktärens) personligheter. Då kan det bli mer intressant som läsare att dra slutsatser om romanens karaktärer. Ju mer information som förmedlas om karaktärernas personligheter, desto mer kan det vara öppet för gensvar och tolkningar från läsarna.

² Mats Lönerblad, "Världens bästa kärleksroman". ST.NU, publicerad 21 februari 2010, uppdaterad 25 februari 2010, hämtad 2013-05-30 från <http://st.nu/kultur/litteratur/1.1829595-varldens-basta-karleksroman>

Om man analyserar karaktärerna i boken har de en intressant funktion. Karaktärerna förmedlar hela bilden i denna roman och det är av yttersta vikt att man läser detaljerat vad karaktärerna förmedlar. Heathcliff har ingen berättande roll i denna roman, men om han hade ersatt till exempel Nelly Dean som berättare, hade vi då fått en annan åsikt om Heathcliff? Svaret kan variera från läsare till läsare men kanske hade Heathcliff fått mer sympati om han själv hade fått berätta istället för Nelly Dean som ofta beskriver Heathcliff som ond. Denna tankelek visar att när Nelly Dean berättar handlingen i romanen blir effekten viktig, eftersom då hon beskriver Heathcliff som ond, och att berättelse i berättelse-tekniken därför har en betydande roll i denna roman.

Om man analyserar Mary Shelleys roman *Frankenstein* (1818) handlar den om hur Viktor Frankenstein som är en vetenskapsman intresserar sig för att skapa ett liv av döda ting. När han har skapat detta liv, döper han det till monstret. Monstret flyr så småningom från Viktor och lär sig sedan att tala. Men samtidigt blir han avvisad på grund av sitt utseende. Detta leder till att monstret börjar hata människor och lovar att hämnas på Viktor Frankenstein för att denne har skapat honom.

Rent berättartekniskt är romanen konstruerad likadant som *Svindlande höjder* där det är flera jag-berättare som berättar handlingen i romanen. Sådär ser berättarsituationen ut i romanen: Brev från Walton → Frankensteins berättelse → monstrets berättelse → Frankensteins berättelse → Waltons berättelse. Berättelse i berättelse-tekniken har en viktig betydelse för denna roman då läsaren ges helt andra möjligheter till tolkning av karaktärerna jämfört med annan berättarteknik. Orsaken till varför romanen är strukturerad på detta sätt är att romanen vill förmedla olika karaktärers synvinklar på händelserna som inträffar i romanen. Walton och monstret har en viktig roll i detta som leder till att romanen framkallar en helt annan tolkningsbild för läsaren. För att man ska få en helhetsbild med början och slut måste dock Walton finnas med som berättare för att han ska kunna ge en helhetsbild av handlingen.

Om han inte skulle finnas med, skulle detta leda till att helhetsbilden inte skulle kunna etableras, i varje fall inte på samma sätt. Hade romanen bara haft en berättare hade läsaren fått en annan helhetsbild av romanen och därför måste Walton finnas med för att Frankenstein och monstret ska kunna berätta sina versioner av berättelsen.

Monstret får en intressant funktion i denna roman på grund av berättelse i berättelse-tekniken. Eftersom monstret berättar sin version av historien kommer läsaren att känna sympati för honom som karaktär. Om man jämför hans berättelse med Frankensteins berättelse berättar Frankenstein om monstret som groteskt medan monstret berättar om sig själv som ett offer som har avvisats och trakasserats av människor på grund av sitt utseende.

Hade inte monstret fått berätta sin egen berättelse i romanen, hade detta lett till att monstret hade kunnat tolkas som farlig och ond, en som skadar människor. I romanen *Frankenstein* berättar monstret själv sin egen version av händelseförloppet. Så här beskriver monstret sin egen version av händelserna kring hur han blev den ondskefulle varelsen: ”Överallt ser jag en lycka, från vilken jag ensam är oåterkalleligen utestängd. Jag var god och ville väl, olyckan gjorde mig till ett odjur”.³ Här beskriver monstret att han bara ville människorna väl och behandlade dem bra men att han inte fick tillbaka det gensvar han förväntade sig utan att människorna istället började behandla honom dåligt. Detta ledde småningom till att han blev en ondskefull varelse som ville hämnas på människorna. Hade inte monstret själv berättat sin historia, hade läsaren inte kunnat få reda på hur monstret blev ondskefullt.

Här ser man att berättelse i berättelse-tekniken har en betydande roll för denna roman därför att tolkningen av karaktärerna blir olika hos olika läsare. Hade Shelley använt sig av en annan berättarteknik som till exempel bara en berättare som är en karaktär i romanen hade bilden av monstret blivit helt annorlunda.

Holmberg och Ohlsson beskriver i *Epikanalys* också att de olika berättarna i romanen har en viktig roll i romanens meningsproduktion. De säger att den inre berättelsen, det vill säga det flertal berättare som finns i romanen, har en viktig funktion då den inre berättelsen ger en bakgrund och förklaring till den nuvarande situationen.⁴

Vidare diskuterar de att både *Frankenstein* och monstret vill förmedla sina versioner av händelseförloppet för att bevisa att deras berättelser är trovärdiga för Walton men också för läsare som läser romanen.⁵

För vissa läsare kan *Frankensteins* berättelse uppfattas som mer trovärdig och för vissa andra monstrets. Därför har berättelse i berättelse-tekniken en unik funktion i denna roman som leder till att karaktärernas personligheter kan tolkas på helt annorlunda sätt. Om Shelley hade använt sig av en annan berättarteknik, hade det kunnat leda till att tolkningen av karaktärerna hade blivit annorlunda och som läsare skulle man inte känna sympati för monstret om han inte fick berätta sin berättelse.

4. Sammanfattning

³ Mary Shelley, *Frankenstein* 1818 översättare Anna Pyk, 3 uppl., Uddevalla 1994, s. 96.

⁴ Claes-Göran Holmberg & Anders Ohlsson *Epikanalys en introduktion* Studentlitteratur 1999 s. 77.

⁵ Holmberg & Ohlsson 1999, s. 78.

Sammanfattningsvis kan man se att berättelse i berättelse-tekniken har en unik funktion i romanerna *Svindlande Höjder* och *Frankenstein*. Genom att författare använder sig av denna berättarteknik i sina romaner påverkas läsarens tolkningar av karaktärerna. Man kan se hur berättartekniken påverkar beskrivningen av karaktärernas personligheter i romanerna vilket leder till att karaktärerna ges en annan tolkning jämfört med annan berättarteknik.

Berättartekniken är också mycket betydelsefull då den ger trovärdighet eftersom det är karaktärernas egna tankar och känslor som kommer till uttryck. När läsare läser romaner med denna berättarteknik får de en objektiv syn genom att olika karaktärer ger sina versioner av handlingen för att visa vem av dem som har rätt i sina berättelser. Berättelse i berättelse-tekniken är mer öppen för att tolka karaktärer på olika sätt och läsaren får en chans att få höra alla versioner av händelseförloppet för att sedan dra en slutsats om vem som är trovärdig.

Men när det bara finns en berättare är det tvärtom så det finns bara en berättare och det blir svårt att tolka karaktärerna då berättelsen är begränsad till en synvinkel och inte flera. Detta gör att berättelsen blir subjektiv eftersom det finns bara en berättare och det är hans/hennes tolkningar som läsaren ska dra slutsatser utifrån utan att få höra karaktärernas egna versioner av händelseförloppet i handlingen. I berättelse i berättelse-tekniken finns det flera olika berättelser som försöker skapa trovärdighet medan det när det rör sig om bara en enda berättare sker en begränsning av perspektiven.

Källförteckning

Brontë, Emily, *Svindlande Höjder*, (1847), översättare Ada Werin, Lund 1968

Holmberg, Claes-Göran & Ohlsson, Anders *Epikanalys. En introduktion*, Lund 1999

Skalin, Lars-Åke, *Narratologi – studiet av berättandets principer*, i Bergsten, Staffan, *Litteraturvetenskap – en inledning*, 2 uppl., Lund 2002 sid 183

Shelley, Mary, *Frankenstein* (1818), översättare Pyk, Anna, 3 uppl., Uddevalla 1994

Digitala källor:

Lönnerblad, Mats, "Världens bästa kärleksroman". ST.NU, publicerad 21 februari 2010, uppdaterad 25 februari 2010, hämtad 2013-05-30 från <http://st.nu/kultur/litteratur/1.1829595-varldens-basta-karleksroman>